

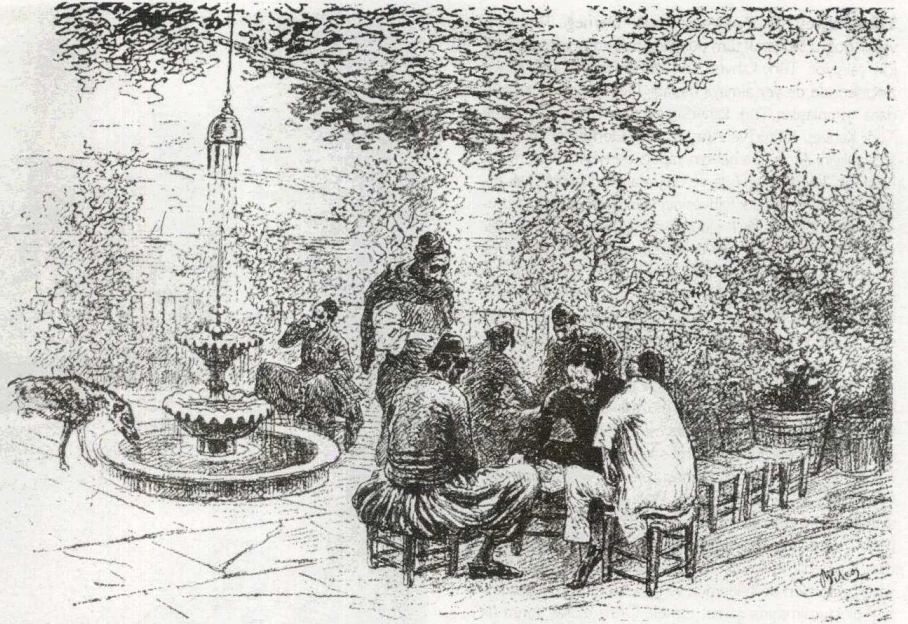
kahvenin yarattığı kültür: kahvehane

Kahvenin toplum hayatına en büyük etkisi 'kahvehane'leri yaratmasıdır. Kahvehane, tüm dünyada ve elbette topraklarımızda da gündelik yaşamı etkilemiş, birçok değişimin temellerinin atıldığı mekânlardır. Örneğin Fransa'da kahvehaneler olmasaydı, monarşinin hâlâ devam edeceğini savunan birçok düşünür var... İl. Abdülhamid'in hafiyesinin en önemli jumalleri kahvehanelerden topladığı da bilinen bir gerçek... Evliya Çelebi'ye bakılırsa, onun yaşadığı dönemde İstanbul'da 55 kahvehane, buralarda çalışan 200'e yakın kişi ve ayrıca kahve satan 300 dükkân var... Hatta Kösem Valide Sultan'ın da Topkapı Sarayı'nda bir kahvehanesi mevcut... İstanbul, Osmanlı döneminde kahvehaneleriyle de meşhur... İşte iki örnek... Edmondo de Amicis, 1874'te geldiği İstanbul'da, Kasımpaşa'da gördüğü bir kahveyi betimliyor... Osman Cemal Kaygılı ise semai kahvelerini...

kahvehane

Bulduğumuz kahve, duvarları adam boyunda tahtayla kaplanmış, çepeçevre alçak bir peykesi olan bembeyaz bir odaydı. Bir köşede ocak vardı, koca burnulu bir Türk ocağın üstünde küçük bakır cezveler içinde yaptığı kahveyi minnacık fincanlara, şekeri de kendisi koyarak, azar azar boşaltıyordu, zira İstanbul'un her tarafında, kahve, çok şekerli olarak hazır bulundurulur ve bir bardak suyla getirilir. Türkler fincanı ağızlarına götürmeden evvel suyu içerler. Duvarlardan birine küçük bir ayna asılmıştı, aynanın yanında ustura dolu raf gibi bir şey vardı, çünkü Türk kahvelerinin çoğu aynı zamanda berber dükkânıdır ve kahvecinin hem dişi hem cerrah olduğu ve öteki müşteriler kahvelerini yudumlarlarken kurbanlarına onların yanında işkence ettiği görülmemiş şeylerden değildir. Karşı duvara başka bir raf asılmıştı, bunun da içinde yılan gibi kıvrılıp bükülmüş uzun hortumlu billur nargilelerle kiraz ağacından yapılmış toprak lüleli çubuklar vardı. Nargile içerek hayale dalmış beş Türk peykenin üstüne oturmıştı, sırtını duvara dayamış, ağzında çubuk olan diğer üçü arkasız alçak hasır sandalyelere yan yana çömelmiş kapının önüne yerleşmişlerdi; kahveci çırağı bir aynanın önünde, deve kılından yapılmış bir hammaniye giymiş iri bir dervişin kafasını tıraş ediyordu. İçeriye girip oturduğumuz zaman kimse bize bakmadı, kahveciyle çırağı hanç kimse konuşmuyordu, kimse kıpırdamıyordu. Kedi minitsına benzeyen nargile suyunun sesinden başka bir ses duyulmuyordu. Herkes, hiçbir ifadesi olmayan bir çehreyle önüne sabit bakışlarla bakıyordu. Burası küçük bir mumyalar müzesi gibiydi. Bu sahnelerden ne kadan hafızamda iz bıraktı! Aşşap bir ev, oturan bir Türk, güzel mi güzel uzak bir manzara, kuvvetli bir ışık ve büyük bir sessizlik: İşte Türkiye. Bu isim ne zaman zihnimden geçse, bu hayallerin hepsi birden, Hollanda deyince aklıma değirmenle kanallı gelmesi gibi, aynı anda gözümün önüne geliyor.

İstanbul (1874), Edmondo De Amicis, Çeviren: Prof. Dr. Beynün Akyavaş, Türk Tarih Kurumu Yayınları

Biseo'nun çizgileriyle Haliç'te bir Türk kahvehanesi

semai kahveleri...

Çalgılı kahveler, kış mevsimlerinin cuma geceleri ve en çok bütün Ramazan geceleri işlerdi. Hemen her meşhur semte, bunlardan birer tane vardı. Beşiktaş'ta, Çeşmemeydanı'nda, Tophane'de, Boğazkesen'de, Eyüp Defterdar'ında, Halıcıoğlu'ndaki çalgılı kahveler bunların en ileri gelenlerindendi. Bu kahvelerin hemen hepsi de oralarda en gözde tulumacı kahveleri idi.

Son çağların en meşhur manicileri, semaiçileri, koşmacıları, destancıları da ekseriyetle o zamanların bir çeşit sporcuları olan bu genç tulumacıların arasından çıkardı. İçlerinde belki de hiç tulumba sinği omzuna koymamışlar da vardı, fakat yüzde yetmiş kuşkusuz tulumbacıydı idi.

(...)

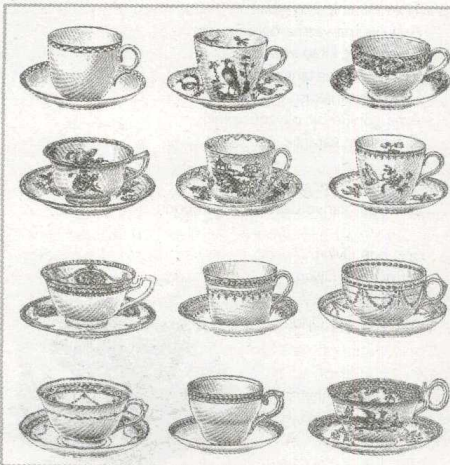
Çalgılı kahvelerde önce işe mani ile başlanırdı. Fakat asıl mani, koşma, semai faslı başlamadan önce müzika başlardı. Yukarıda yazdığım gibi bir klamet, bir çığırma denilen ince tahta düdüğü, bir çift nara, bir darbuka, bir zili maşadan ibaret olan çalgılı kahve müzikası en önce bir marş çalardı ve bu marş ekseriyetle alafanga marşlardan biriydi. Son zamanlarda 'İspanyol Marşı' dedikleri bir marşla 'Maççı İspanyol' pek moda olmuştu. Bu marştan

sonra ya bir polka ya polka ayanında bir-iki şey daha çalınıp nihavent makamından kıvrak ve alafangaya yakın şarkılara, kantolara geçilir, daha sonra gıftetelli gibi oyun havaları, alaturka bazı halk şarkıları çalınıp söylenir, bunların arkasından da kahve her taraftan gelen misafirlerle tamamıyla yükü alınca mani havası ile manilere başlanırdı. Bazen yarım, bazen bir saat kadar süren mani faslı çok defa alaylar, kahkahalar arasında birtakım atışmalar, birbirlerini bastırmalar, birbirlerini tehvil ve hicvetmeler içinde geçer; sonra sırasıyla koşma, semai, divan, yıldız, destan, kalenderiye geçilirdi.

Koşmalar, semailer, divanlar, yıldızlar, kalenderilerde en çok aşk olmak üzere hemen her mevzudan bahsedilir; fakat destanlarda ekseriyetle kabadayılıklar, hazin, feci ölümler, ara sıra harpler terennüm edilirdi.

Eski küllanbeylik edebiyatının epik kısmına girebilecek ne kadar böyle vakalar varsa hemen hepsinin bu kahvelerde birer destanı yapılmış ve bunlar gâh hiddetler, tehevürler, küfürler, naralar gâh da ahlî oflu gözyaşları içinde yillarca okunup dinlenmiştir.

İstanbul'da Semai Kahveleri ve Meydan Şairleri, Osman Cemal Kaygılı, Merkez Kitaplar

kahvecibaşı ne iş yapar?

Kahve deyip geçmeyin, onun da erbabları var:

"17. ve 18. yüzyılda kahve ile çubuğun önemi o kadar büyüktü ki, saray ve konaklarda sadece bu işlerle görevlendirilmiş hizmetkârlar vardı. Kahvecibaşı, kahve ocağından, kahve takımlarından, zarflardan, fincanlardan, tepsilerden ve kahve servisinden sorumluydu. Sultanın ya da konak sahibinin kahvesini kendi eliyle pişirir ve kadife kaplı gümüş tepsi içinde getirirdi. Diğer konuklara kahve servisini, sağ omzunda işlemeli bir örtü taşıyan ve Kahvecibaşı'nın yardımcısı olan, Kahveci Ağaları yaparlardı. Tütüncübaşı ve yardımcısı ise, çubuk içilecek zaman tütün tablasını, çubukları, lüleleri, imamları getirir, herkese ikram ederlerdi."

500 Yıllık Osmanlı Mutfağı, Marianna Yerasimos, Boyut Yayın Grubu